

Οι σημειώσεις από την αγγλική μετάφραση της “Κοινωνίας του Θεάματος” από τον Ken Knabb, εκδόσεις “*Bureau of Public Secrets*”

Κεφάλαιο 5

επιγραφή: η αναφορά είναι από το έργο του Σαίξπηρ: *Ερρίκος IV, Μέρος I* (V.ii.81, 85).

125. Ο άνθρωπος...είναι ταυτόσημος με τον χρόνο: Η φράση αυτή εμφανίζεται στο έργο του Κώστα Παπαϊωάννου¹ *Hegel: Présentation, choix de textes, bibliographie*² (Seghers, 1962, σελ. 67). Ωστόσο, ο Παπαϊωάννου συνοψίζει απλά τον Χέγκελ, οπότε ενδέχεται ο Ντεμπόρ να πήρε την ιδέα απευθείας από το έργο του Χέγκελ. “**το αρνητικό ον που είναι μόνο στον βαθμό που καταστέλλει το Είναι**”: αναφορά από την *Φαινομενολογία του Πνεύματος*. Αυτή η μετάφραση ακολουθεί τη γαλλική μετάφραση που αναφέρει ο Ντεμπόρ. Οι συνήθεις αγγλικές μεταφράσεις είναι κάπως διαφορετικές (Miller #322, σελ. 193-194· Baillie, σελ. 349). “**Η ιστορία η ίδια..φύση στον άνθρωπο**”: αναφορά από την ενότητα “*Ατομική Ιδιοκτησία και ο Κομμουνισμός*” των *Χειρογράφων του 1844* του Μαρξ. **Η Ιστορία υπήρχε πάντα, αλλά όχι πάντα σε μια ιστορική μορφή:** πβλ. Μαρξ: *Γράμμα στον Ruge* (Σεπτέμβρης 1843): “Ο λόγος πάντα υπήρχε , αλλά όχι πάντα στην λογική του μορφή”.

126. Οι αναφορές είναι από την ενότητα “*Ατομική Ιδιοκτησία και Κομμουνισμός*” των *Χειρογράφων του 1844* του Μαρξ.

127. “η περιπλάνηση...χώρους”: αναφορά από τις *Διαλέξεις στην Φιλοσοφία της Παγκόσμιας Ιστορίας: Εισαγωγή* του Χέγκελ (Nisbet, σελ. 156).

128. αρνητική ανθρώπινη ανησυχία: Ο Ντεμπόρ λέει ότι αυτή είναι μια αναφορά στην *Εγκυκλοπαίδεια* του Χέγκελ: “[ο Άνθρωπος] είναι αυτό που δεν είναι, και δεν είναι αυτό που είναι”. Παρόμοιες δηλώσεις μπορούν να βρεθούν σε διάφορα σημεία στον Χέγκελ, αλλά το πιο κοντινό που βρήκα είναι η αναφορά της *Εγκυκλοπαίδειας* στον χρόνο: “Ο χρόνος...είναι αυτό το ον που, στον βαθμό που είναι, δεν είναι και στον βαθμό που δεν είναι, είναι” (Τομ. II, #258).

131. Novalis³ (Friedrich Von Hardenberg): Γερμανός ποιητής και φιλόσοφος (1772-1801). Η αναφορά είναι από την συλλογή αφορισμών του, *Blüthenstaub* (“Pollen”).

133. “Ο Ηρόδοτος...τα έργα των ανθρώπων”: η ενακτήρια πρόταση της *Ιστορίας των Περσικών Πολέμων* του Ηροδότου.

134. Οι διαιρέσεις ανάμεσα στις ελληνικές κοινότητες: Δείτε την *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* του Θουκυδίδη.

136. Η αναφορά είναι από τον *Πανηγυρικό του Saint Bernard* (1653) του Επισκόπου Bossuet.

137. Οι αναφορές είναι από την *Γερμανική Ιδεολογία* των Μαρξ και Ένγκελς (Μέρος I, κεφ. 4, ενότητα 8).

---

¹ Στμ. Κώστας Παπαϊωάννου (1925-1981) φιλόσοφος και ιστορικός της τέχνης ελληνικής καταγωγής που δημιούργησε στη Γαλλία. Ειδικός στο έργο του Χέγκελ αλλά και του Μαρξ και του Μαρξισμού εν γένει. Το 1941 μπήκε στην ελληνική αντίσταση ενάντια στους Ναζί και έφυγε από τη χώρα το 1945 με το περίφημο “Ματαόρα” μαζί άλλους νέους διανοούμενους όπως ο Κώστας Αξελός και ο Κορνήλιος Καστοριάδης. Εγκαταστάθηκε στη Γαλλία το 1950. Συνδέθηκε με πολλούς συγγραφείς, καλλιτέχνες και διανοούμενους και άσκησε δριμεία κριτική στον ολοκληρωτισμό. Συνέβαλε στην ιστορία του Μαρξισμού και στη μετάφραση (στα γαλλικά) βασικών έργων του Μαρξ, του Ένγκελς και του Χέγκελ.

² Στμ. Κ. Παπαϊωάννου: Χέγκελ, Εναλλακτικές Εκδόσεις , 1992.

³ Στμ. Νοβάλις: Το όνομα του Νοβάλις συνδέθηκε με την αισθητικοποίηση της φιλοσοφίας και με μια εικόνα που δημιουργήθηκε για αυτόν μεταθανάτια από φίλους που ανήκαν στον ίδιο ρομαντικό κύκλο. Ο Νοβάλις διαμορφώνοντας τον δικό του κόσμο μέσω της δημιουργικής χρήσης της γλώσσας εκτιμούσε την ποίηση ως ανώτερη μορφή τέχνης που δεν μιμείται, όπως πολλές άλλες τέχνες, αλλά έχει την ικανότητα να δημιουργεί.

138. το τελείωμα του Μεσαίωνα: τίτλος ενός βιβλίου του Johan Huizinga (που μεταφράστηκε πλήρως πιο πρόσφατα ως *The Autumn of the Middle Ages*). **Η Αναζήτηση της Χιλιετίας:** Το βιβλίο του Norman Cohn "*The Pursuit of the Millennium: Revolutionary Millenarians and Mystical Anarchists of the Middle Ages*" εκδόθηκε το 1957 (επεκταμένη έκδοση, 1970). Δείτε επίσης το *The Movement of the Free Spirit* (1986· μεταφρασμένο από τους Randall Cherry και Ian Patterson, Zone Books, 1994) του Ραούλ Βανεγκέμ και το *Communalism: From Its Origins to the Twentieth Century* (Seabury, 1974) του Kenneth Rexroth. Το βιβλίο του Rexroth, που εξετάζει επίσης μεταγενέστερες ουτοπικές κοινότητες, έχει εξαντληθεί, αλλά μπορεί να βρεθεί διαδικτυακά στο www.bopsecrets.org/rexroth/communalism.htm.

139. Μακιαβέλι: Nicolo Machiavelli (1469-1527), συγγραφέας του *Ηγεμόνα και των Λόγων. η πληθωρική ζωή των ιταλικών πόλεων:* προς το τέλος του "Προλόγου στην Τέταρτη ιταλική έκδοση της Κοινωνίας του Θεάματος" (1979), ο Ντεμπόρ λέει ότι μια απελευθερωμένη κοινωνία θα μοιάζει με την "επανεμφάνιση μιας Αθήνας ή μιας Φλωρεντίας από την οποία κανείς δεν θα είναι αποκλεισμένος, απλωμένη στα πέρατα του κόσμου". **"το ίδιο το πνεύμα της Αναγέννησης":** η αναφορά και το απόσπασμα από το τραγούδι του Λορέντσο των Μεδίκων είναι από το *The Civilization of the Renaissance in Italy* (Μέρος V, κεφ. 8) του Jacob Burckhardt.

140. Fronde: μια πολύπλοκη σειρά από εξεγέρσεις και κοινωνικές συγκρούσεις στη Γαλλία (1648-1653). Δείτε το *The Fronde: A French Revolution* του Oreste Ranum. Ο Ντεμπόρ εξέφραζε συχνά έντονο ενδιαφέρον για το Fronde (και για έναν από τους κύριους πρωταγωνιστές, τον Καρδινάλιο του Retz⁴) προτείνοντας ακόμα και τη δημιουργία μιας ταινίας για την περίοδο αυτή: *Les aspects ludiques manifestes et latents dans la Fronde* ("Φανερές και Κρυφές Παιχνιδιάρικες πτυχές της Fronde"). Δείτε Ντεμπόρ: *Complete Cinematic Works*, σελ. 247. **ο ξεσηκωμός των Σκωτσέζων σε υποστήριξη του Καρόλου Εδουάρδου:** αποτυχημένη εξέγερση του 1745-1746 σε υποστήριξη του Καρόλου Εδουάρδου Στιούαρτ ("Bonnie Prince Charlie"). **Ο κόσμος είχε τώρα ένα καινούριο θεμέλιο:** Πβλ. από την "Διεθνή" (τον ύμνο): "Ο κόσμος θα υψωθεί σε καινούρια θεμέλια: εμείς, που είμασταν τίποτα, θα γίνουμε τα πάντα!"

141. αυτή η καινούρια μοίρα που κανείς δεν ελέγχει: πβλ. Λούκατς: *Ιστορία και Ταξική Συνείδηση* (σελ. 129): "Από αυτό συνεπάγεται ότι οι δυνάμεις που είναι πάνω από τον έλεγχο του ανθρώπου αποκτούν έναν αρκετά διαφορετικό χαρακτήρα. Μέχρι τώρα ήταν αυτός της τυφλής δύναμη μιας – θεμελιωδώς - παράλογης μοίρας, το σημείο στο οποίο η δυνατότητα της ανθρώπινης γνώσης σταματά και αρχίζει η απόλυτη υπερβατικότητα και το βασίλειο της πίστης. Τώρα, όμως, εμφανίζεται ως η αναπόφευκτη συνέπεια γνωστών, γνώσιμων, λογικών συστημάτων νόμων, ως μια αναγκαιότητα που δεν μπορεί να συλληφθεί πλήρως και τελικά".

143. "Κάποτε υπήρχε ιστορία, αλλά όχι τώρα πια": αναφορά από την *Αθλιότητα της Φιλοσοφίας* του Μαρξ (κεφ. 2, ενότητα 1, Έβδομη Παρατήρηση).

144. ντυμένοι σε ρωμαϊκό κοστούμι: πβλ. την *18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη* (κεφ. 1) του Μαρξ: "και τη στιγμή ακριβώς που έμοιαζαν απασχολημένοι να επαναστατικοποιήσουν τους εαυτούς τους και τα πράγματα, στο να δημιουργήσουν κάτι που δεν είχε υπάρξει ποτέ πριν, σε τέτοιες ακριβώς περιόδους επαναστατικής κρίσης καλούν ανήσυχα τα πνεύματα του παρελθόντος νάρθουν στην υπηρεσία τους και δανείζονται από αυτά τα ονόματά τους, κραυγές μάχης, και στολές για να μπορέσουν να παρουσιάσουν την καινούρια σκηνή της παγκόσμιας ιστορίας σε αυτή την από καιρό καθιερωμένη μεταμφίεση και σε αυτή τη δανεική γλώσσα. Έτσι ο Λούθηρος φόρεσε τη μάσκα του Αποστόλου Παύλου, η Επανάσταση από το 1780 έως το 1814 έντυσε τον εαυτό της εναλλάξ ως την Ρωμαϊκή δημοκρατία και την Ρωμαϊκή αυτοκρατορία...Ο Camille Desmoulins, ο Δαντόν, ο Σαιν-Ζυστ, ο Ναπολέων, οι ήρωες καθώς και τα κόμματα και οι μάζες της παλιάς

4 Στμ. Στον καρδινάλιο του Ρετζ αποδίδεται το απόσπασμα που αναγράφεται στην περίφημη αφίσα της *Διεθνούς Βιβλιοθήκης* για τον Μάη του 1968. Συγκεκριμένα:

"Γνωρίζω ότι δεν τους υπολογίζετε γιατί η Αυλή είναι οπλισμένη· σας ικετεύω όμως να μου επιτρέψετε να σας αναφέρω ότι πρέπει να τους υπολογίζετε πολύ, κάθε φορά που οι ίδιοι θεωρούν ότι είναι το παν. Να σε ποιο σημείο βρίσκονται: κι' αυτοί αρχίζουν να μην υπολογίζουν τα στρατεύματά σας γιατί το κακό είναι ότι η δύναμή τους υπάρχει μέσα στη φαντασία τους· και μπορεί να ειπωθεί με απόλυτη σιγουριά ότι, εν αντιθέσει με όλα τα άλλα είδη ισχύος, όταν φτάσουν σ' ένα ορισμένο σημείο, μπορούν να κάνουν ό,τι νομίζουν ότι μπορούν να κάνουν".

Γαλλικής Επανάστασης, επιτέλεσαν το καθήκον της εποχής τους σε ρωμαϊκό κουστούμι και με ρωμαϊκές φράσεις, το καθήκον της απελευθέρωσης από τις αλυσίδες και της συγκρότησης της σύγχρονης αστικής κοινωνίας”. **Το πρώτο έτος της Δημοκρατίας:** Στη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης το ημερολόγιο αναθεωρήθηκε ώστε να χρονολογεί από την έναρξη της Δημοκρατίας (22 Σεπτεμβρίου 1792). Ο Ναπολέων το επανέφερε στο παραδοσιακό χριστιανικό ημερολόγιο το 1806. **“Χριστιανισμός...η πιο κατάλληλη μορφή θρησκείας”:** αναφορά από το *Κεφάλαιο* του Μαρξ (Τομ. Ι, κεφ. 1, ενότητα 4).

Κεφάλαιο 6

επιγραφή: Η αναφορά είναι από το #247 του *Oráculo manual y arte de prudencia* (1647) του Gracián, μεταφρασμένο στα αγγλικά ως *The Art of Worldly Wisdom*⁵.

147. Η πρώτη αναφορά από την Αθλιότητα της Φιλοσοφίας του Μαρξ (κεφ. 1, ενότητα 2). “έδαφος της ανθρώπινης ανάπτυξης”: αναφορά από το *Μισθοί, Τιμές και Κέρδος* του Μαρξ (κεφ. 13).

149. να διατηρεί την οπισθοδρόμηση της καθημερινής ζωής: Δείτε την ομιλία του Ντεμπόρ *“Perspectives for Conscious Changes in Everyday Life”* (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 68-75· επεκταμένη έκδοση 90-99), όπου συζητά το πώς η καθημερινή ζωή μπορεί να ειπωθεί ωσάν να “αποικίζεται”.

151. Η αναφορά είναι από το Κεφάλαιο του Μαρξ (Τόμ. Ι, κεφ. 7, ενότητα 1).

156. το παρελθόν εξακολουθεί να κυριαρχεί το παρόν: πβλ. Το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* (Μέρος 2): “Στην αστική κοινωνία, το παρελθόν κυριαρχεί το παρόν· στην κομμουνιστική κοινωνία το παρόν κυριαρχεί το παρελθόν”.

157. Η ατομική εμπειρία...παραμένει χωρίς γλώσσα: Για την διαλεκτική της γλώσσας και της ποίησης, δείτε *Ανθολογία της ΚΔ*, σελ. 114-117, 170-175· επεκταμένη έκδοση, σελ. 149-153, 222-228.

159. Με σκοπό να εξαναγκάσει τους εργάτες...να απαλλοτριώσει βίαια τον χρόνο τους: πβλ. την παρουσίαση της αρχικής απαλλοτρίωσης και εκτοπισμού των εργατών από την κοινή γη στην *“Πρωταρχική Συσσώρευση”*, στα κεφάλαια στο τέλος του πρώτου τόμου του *Κεφαλαίου* του Μαρξ.

160. “Ο αμερικανικός τρόπος θανάτου”: νύξη στο ομώνυμο βιβλίο σχετικά με την βιομηχανία κηδειών από την Jessica Mitford (1963· επικαιροποιημένη έκδοση, 1998).

163. τον μαρασμό της κοινωνικής μέτρησης του χρόνου προς όφελος μιας “ομοσπονδίας” ανεξάρτητων χρόνων: αναφορά στην έννοια του Μαρξ για τον “μαρασμό του κράτους” και στην αναρχική έννοια της αντικατάστασης του κράτους από ομοσπονδίες ανεξάρτητων κοινοτήτων. **“καταργεί οτιδήποτε υπάρχει ανεξάρτητα από τα άτομα”:** αναφορά από την Γερμανική Ιδεολογία των Μαρξ και Ένγκελς (Μέρος Ι, κεφ. 4, ενότητα 6).

164. Ο κόσμος ονειρεύεται πάντα έναν τέτοιο χρόνο...έχοντας συνείδησή του: πβλ. το *Γράμμα στον Ruge* (Σεπτέμβρης 1843) του Μαρξ: “Ο κόσμος κατέχει για πολύ καιρό το όνειρο ενός πράγματος, του οποίου τώρα αρκεί να αποκτήσει επίγνωση ώστε να το κατέχει πραγματικά”.

---

⁵ Στμ. Η *Τέχνη της Εγκόσμιας Σοφίας* (στα ισπανικά: *Oráculo Manual y Arte de Prudencia*) γράφτηκε το 1647 από τον Μπαλτάζαρ Γκρασιάν (*Baltasar Gracián y Morales*). Είναι μια συλλογή 300 αποφθεγμάτων, καθένα με ένα σχόλιο, πάνω σε διάφορα ζητήματα δίνοντας οδηγίες και καθοδήγηση για το πώς να ζει κανείς με πληρότητα, να προοδεύει κοινωνικά, να είναι ένα καλλίτερο άτομο, που έγινε ιδιαίτερα δημοφιλές σε ολόκληρη την Ευρώπη.